

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

Державний заклад
**«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»**

ОКОПНА ЯНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 371.333:811.112.2=379.832

**ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО
МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ
(НІМЕЦЬКА МОВА ПІСЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ)**

13.00.02 – теорія та методика навчання
(германські мови)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Одеса – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Київському національному лінгвістичному університеті Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник

доктор педагогічних наук, професор
Бігич Оксана Борисівна,
Київський національний
лінгвістичний університет,
професор кафедри методики
викладання іноземних мов

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор
Мартінова Раїса Юрївна,
Державний заклад
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»,
завідувач кафедри іноземних мов
гуманітарних факультетів,
член-кор. НАПН України,

кандидат педагогічних наук, доцент
Зєня Любов Яківна
Горлівський державний педагогічний
інститут іноземних мов,
доцент кафедри методики
викладання іноземних мов,
в.о. проректора з науково-педагогічної
і методичної роботи

Захист відбудеться «6» березня 2012 р. о ... годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.053.04 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65029, м. Одеса, вул. Ніщинського, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65029, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розісланий 5 лютого 2012 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. А.. Княжева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Зміни в економічному, політичному й суспільному житті України призвели до оновлення всіх сфер її життєдіяльності, зокрема, системи вищої професійної освіти. Курс держави на інтеграцію до світового співтовариства визначає стратегічний орієнтир її мовної політики в галузі професійно орієнтованого навчання іноземної мови (далі – ІМ) – формування особистості, здатної успішно спілкуватися ІМ в ситуаціях міжкультурної професійно орієнтованої комунікації. Реалізація цього замовлення у сфері обслуговування вимагає підготовки висококваліфікованих фахівців, спроможних виконувати роль культурного посередника між рідною та іншомовними країнами.

В умовах стрімкого розвитку різноманітних міжнародних контактів однією з обов'язкових кваліфікаційних вимог до майбутніх працівників готельно-ресторанної справи є вміння здійснювати професійно орієнтоване спілкування другою ІМ (далі – 2ІМ). Вони мають володіти не тільки певними фаховими знаннями, але й будувати стратегію іншомовної комунікації 2ІМ з метою передачі іншомовному співрозмовнику професійно орієнтованої інформації, описувати явища, пояснювати факти та наводити аргументи для досягнення бажаного результату.

Для професійно орієнтованого навчання студентів іншомовного діалогічного мовлення (далі – ДМ) існує певна теоретична база. Зокрема, описано понятійну систему теорії діалогу, розроблено технології та сформульовано конкретні рекомендації щодо навчання цього виду мовленнєвої діяльності, визначено об'єкти контролю рівня володіння ДМ (О. Б. Бігич, І. Л. Бім, В. А. Бухбіндер, Л. В. Гайдукова, О. В. Калімуліна, О. Г. Квасова, О. О. Кнурова, Т. І. Олійник, Ю. І. Пассов, І. В. Попова, І. О. Сімкова, В. Л. Скалкін та інші); досліджено особливості навчання культури міжособистісної комунікації (Т. М. Астафурова, Є. М. Верещагін, Л. Я. Зеня, О. Л. Красковська, Ю. Б. Кузьменкова, М. Л. Писанко, С. В. Соколова, О. Б. Тарнопольський, М. О. Фаєнова та ін.)

Учені (М. В. Баришніков, Н. Л. Замкова, І. В. Коломієць, С. С. Коломієць, С. В. Лимова, Л. Я. Личко, Р. Ю. Мартинова, О. М. Сорока, І. В. Чірва) розглядають процес навчання професійно орієнтованого ДМ з урахуванням відмінностей у сферах спілкування, професійних ролях, типах професійних діалогів, мовному і мовленнєвому матеріалі. Про особливості та переваги технології навчання 2ІМ після першої ІМ, подолання явища інтерференції, а також використання першої ІМ для вивчення 2ІМ зазначено в роботах А. О. Анісімової, Л. О. Калашнікової, Н. М. Марченко, І. М. Мельник, О. О. Молокович, О. В. Пінської, Т. А. Пустовалої, О. О. Савчук, А. В. Щептилової та ін.

В останні роки значна увага у навчанні майбутніх фахівців ІМ, формування у студентів немовних ВНЗ іншомовної компетенції, приділяється використанню Інтернет-ресурсів (О. Б. Бігич, М. А. Бовтенко, А. Л. Буран, М. С. Гришина, Л. Я. Зеня, С. В. Радецька, П. І. Сердюков, Л. І. Скалій, Н. Д. Угринович, С. А. Фомін, Н. С. Форкун, Є. В. Якушина, М. С. Dason, A. Dillon, C. Kramersch та ін.)

Проте, не зважаючи на розмаїття наукових праць з професійно орієнтованого навчання ІМ, проблема навчання ДМ майбутніх фахівців сфери обслуговування німецької мови після англійської, як 2ІМ з використанням електронних засобів

навчання на сьогодні залишається не дослідженою.

Соціальне замовлення суспільства на фахівців сфери обслуговування, які б володіли німецькомовним ДМ, а також необхідність створення нових навчально-методичних матеріалів з комп'ютерною підтримкою для професійно орієнтованого навчання ДМ 2ІМ в контексті кредитно-модульної системи та потреба в розробці науково обґрунтованої методики професійно орієнтованого навчання 2ІМ із залученням електронних засобів навчання зумовили вибір теми дисертаційного дослідження «Професійно орієнтоване навчання діалогічного мовлення майбутніх працівників сфери обслуговування (німецька мова після англійської)».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконується в межах плану науково-дослідної роботи кафедри методики викладання іноземних мов Київського національного лінгвістичного університету з теми «Дослідження шляхів реалізації мовної полікультурної освіти як фактор інтеграції до світового освітнього простору» (№ держреєстрації 0106U001112). Тема дисертації затверджена Вченою радою Київського національного лінгвістичного університету (протокол № 4 від 24.11.2008 р.) та узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 2 від 31.03.2009 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, практично розробити й експериментально перевірити методику професійно орієнтованого навчання ДМ майбутніх працівників сфери обслуговування у процесі вивчення німецької мови після англійської.

Завдання дослідження:

1. Схарактеризувати сучасний стан навчання німецької мови для професійного спілкування з використанням електронних засобів навчання: уточнити сутність і структуру плюрилінгвальної професійно орієнтованої комунікативної компетенції як феномену.

2. Визначити критерії добору дидактичних матеріалів для навчання майбутніх працівників сфери обслуговування німецької мови для професійного спілкування як 2ІМ після англійської мови.

3. Укласти підсистему вправ для формування плюрилінгвальної професійно орієнтованої комунікативної компетенції у ДМ 2ІМ у майбутніх фахівців сфери обслуговування за підтримки навчальної комп'ютерної програми-тренажера „Deutsch nach Englisch“ та розробити відповідну модель навчання.

4. Експериментально перевірити ефективність методики професійно орієнтованого навчання ДМ майбутніх фахівців сфери обслуговування німецької мови як 2ІМ після англійської мови з використанням навчальної комп'ютерної програми-тренажера.

5. Укласти методичні рекомендації щодо професійно орієнтованого навчання ДМ 2ІМ майбутніх працівників сфери обслуговування з використанням електронних засобів навчання.

Об'єкт дослідження – навчання професійно орієнтованого іншомовного ДМ студентів немовних спеціальностей за допомогою електронних засобів навчання.

Предмет дослідження – формування плюрилінгвальної професійно орієнтованої комунікативної компетенції у ДМ німецькою мовою після англійської у майбутніх працівників сфери обслуговування з підтримкою навчальної

комп'ютерної програми-тренажера.

Вирішення поставлених завдань обумовило використання таких **методів дослідження**. З метою характеристики сучасного стану навчання німецької мови для професійного спілкування за допомогою електронних засобів навчання майбутніх працівників сфери обслуговування – уточнення сутності та структури плюрилінгвальної професійно орієнтованої комунікативної компетенції, як феномену, використано метод аналізу й узагальнення даних з наукових джерел. Для вивчення й узагальнення практичного досвіду навчання майбутніх працівників сфери обслуговування німецької мови для професійного спілкування як 2ІМ та з'ясування особливостей формування професійно орієнтованої компетенції у ДМ 2ІМ використано метод наукового спостереження за навчальним процесом, а також анкетування викладачів фахових навчальних дисциплін, студентів та фахівців готельно-ресторанної сфери. З метою обґрунтування підсистеми вправ для формування плюрилінгвальної професійно орієнтованої комунікативної компетенції у ДМ 2ІМ у майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи, моделювання процесу навчання за підтримки авторської навчальної комп'ютерної програми-тренажера „Deutsch nach Englisch“ застосовано методи узагальнення та моделювання. Перевірку ефективності експериментальної методики й моделі організації навчального процесу здійснено методом розвідувального і природного експерименту. Для перевірки достовірності результатів експериментального навчання, їхньої кількісної та якісної характеристики застосовано методи математичної статистики.

База дослідження. Дослідження виконано на базі факультету готельно-ресторанного та туристичного бізнесу Національного університету харчових технологій, Інституту туризму Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, на факультетах готельно-ресторанної справи Вищого навчального закладу УКООПСПЛКИ «Полтавський університет економіки і торгівлі», Київського університету туризму та на курсах з іноземної мови м. Сміла. Усього в дослідженні взяли участь 269 майбутніх працівників сфери обслуговування, з них в розвідувальному та основному природному експерименті – 92 студенти.

Наукова новизна одержаних результатів. Уперше теоретично обґрунтовано методику формування плюрилінгвальної професійно орієнтованої комунікативної компетенції у ДМ німецькою мовою як 2ІМ у майбутніх фахівців за напрямом підготовки «готельно-ресторанна справа». Уточнено поняття плюрилінгвальної професійно орієнтованої комунікативної іншомовної компетенції у ДМ. Обґрунтовано зміст професійно орієнтованого навчання ДМ німецькою мовою майбутніх фахівців сфери обслуговування для професійного спілкування як 2ІМ після англійської. Визначено критерії для добору дидактичних матеріалів для навчання майбутніх працівників сфери обслуговування німецької мови для професійного спілкування як 2ІМ після англійської мови (первинний критерій, критерії вторинного ряду, критерії третього ряду, критерії четвертого ряду, висновки), схарактеризовано сучасний стан такого навчання. Укладено підсистему вправ для формування плюрилінгвальної професійно орієнтованої комунікативної компетенції у ДМ 2ІМ у майбутніх фахівців сфери обслуговування за підтримки навчальної комп'ютерної програми-тренажера „Deutsch nach Englisch“ та розроблено відповідну модель навчання, що складається з чотирьох етапів

(підготовчий / ознайомлювально-рецептивний; навчальний і тренувальний – рецептивно-репродуктивні та мовленнєвої практика – продуктивний етап). Набула подальшого розвитку теорія і методика професійно орієнтованого навчання ДМ студентів немовних спеціальностей

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці методики навчання, зокрема підсистеми вправ для формування плюрилінгвальної професійно орієнтованої комунікативної компетенції у ДМ німецькою мовою як 2ІМ у майбутніх фахівців за напрямом підготовки «готельно-ресторанна справа»; авторської навчальної комп'ютерної програми-тренажера „Deutsch nach Englisch“; в укладанні методичних рекомендацій для викладачів німецької мови щодо професійно орієнтованого навчання ДМ 2ІМ майбутніх працівників сфери обслуговування за допомогою навчальної комп'ютерної програми-тренажера. Матеріали дослідження можуть використовуватись у курсі методики викладання ІМ в немовних ВНЗ, у професійно орієнтованих курсах за вибором і мовних спецкурсах, при укладанні підручників ІМ для спеціальних цілей та посібників з навчання професійно орієнтованого ДМ.

Результати дослідження **впроваджено** у навчальний процес Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (акт про впровадження № 01-08/06-11/340 від 23.03.2011 р.); Вищого навчального закладу УКООПСПЛКИ «Полтавський університет економіки і торгівлі» (акт про впровадження № 53-14/118 від 24.12.2010 р.); Київського університету туризму, економіки і права (акт про впровадження № 164-01-04 від 10.06.2011 р.); курсів іноземної мови м. Сміла (акт про впровадження № 6/2 від 27.05.2011 р.)

Достовірність результатів дослідження забезпечено теоретичним обґрунтуванням його вихідних положень, використанням комплексу методів, адекватних предмету, меті й завданням дослідження, обсягом вибірки, якісним та кількісним аналізом експериментальних даних із застосуванням методів математичної статистики, апробацією й упровадженням результатів експериментального навчання до навчально-виховного процесу немовних вищих навчальних закладів України та на професійно орієнтованих курсах іноземних мов.

Апробація результатів дисертаційного дослідження здійснювалася на міжнародних «Якість вищої мовної освіти: шляхи вдосконалення організації і проведення педагогічної практики студентів-філологів» (Горлівка, 2009), «Проблеми іншомовної освіти у полікультурному світі» (Чернігів, 2009), «Перспективи німецької мови та германістики в Україні» (Чернівці, 2009), English Global Products Fair: British Council 75 Anniversary (Ірпінь, 2009), «Розвиток наукових досліджень 2009» (Полтава, 2009), «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2009), «Языковое образование в условиях перехода к новым государственным стандартам: цели, содержание, технологии» (Минск, 2009), «Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація» (Харків, 2010), «Сучасні підходи та інноваційні тенденції у викладанні іноземних мов» (Київ, 2010), «Современные проблемы лингводидактики и методики преподавания иностранных языков» (Санкт-Петербург, 2010), «Якість вищої мовної освіти: шляхи вдосконалення організації і проведення педагогічної практики майбутніх вчителів та філологів» (Горлівка, 2010), XV TESOL – Ukraine National

Conference: English Learning in the Context of the Long-life Education (Рівне, 2010), «Лінгвістичні та методичні проблеми навчання мови як іноземної» (Полтава, 2010), The Second International Conference on Linguistic and Intercultural Education „Linguistic and Cultural Diversity within European Learning Communities: Cross-cultural and Transnational Perspectives“ (Herceg Novi, 2010), «Инновационные технологии в образовании» (Ялта, 2010), «Філологія і освітній процес: 21 століття» (Одеса, 2010), «Сучасні тенденції іншомовної освіти в полілозії культур» (Чернігів, 2010), «Проблеми викладання другої іноземної мови в середніх загальноосвітніх та вищих навчальних закладах» (Ніжин, 2010), «Розвиток наукових досліджень 2010» (Полтава, 2010), «Инновации в образовании и лингвистике» (Іркутськ, 2010), «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2010), YI Mezinárodní vědecko-praktická konference «Vědecký průmysl evropského kontinentu – 2010» (Прага, 2010), «Україна і світ: діалог мов та культур» (Київ, 2011); *всеукраїнських* - «Проблеми викладання іноземних мов у немовному вищому навчальному закладі» (Київ, 2010), «Формування полікультурної мовної особистості в контексті нової парадигми освіти» (Чернігів, 2010), «Інформаційні технології в системі підготовки фахівців у вищій школі» (Київ, 2010), «Нові концепції викладання іноземної мови у світлі сучасних вимог» (Київ, 2010) науково-практичних конференцій.

Публікації. Результати й основні положення дисертаційного дослідження викладено у 30 публікаціях автора, з них 10 статей – у фахових виданнях ВАК України, 3 статті – у зарубіжних міжнародних виданнях і 17 - у тезах доповідей на конференціях.

Особистий внесок у працях, написаних у співавторстві. У публікаціях [1-3, 14] автору належить опис структури і функціонування опцій авторської навчальної програми-тренажера та методичних рекомендації щодо роботи з нею.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та 11 додатків. Основний текст дисертаційного дослідження викладено на 178 сторінках, повний обсяг роботи 298 сторінок. Робота містить 25 таблиць, що обіймають 18 сторінок основного тексту. Список використаних джерел налічує 327 найменувань (з них німецькою і англійською мовами – 44), що охоплює 38 сторінок. Додатки викладено на 91 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення роботи, подано дані щодо апробації й упровадження одержаних результатів та структури роботи.

У **першому розділі** «Теоретичні засади професійно орієнтованого навчання майбутніх фахівців сфери обслуговування діалогічного мовлення в процесі вивчення другої іноземної мови після першої» конкретизовано цілі, обґрунтовано зміст, схарактеризовано сучасний стан – уточнено сутність і структуру плюрилінгвальної професійно орієнтованої комунікативної компетенції, як феномену, з навчання ДМ 2ІМ студентів кваліфікації «Фахівець із готельної (ресторанної) справи».

У ході дослідження були визначені вимоги чинних освітніх документів щодо навчання ІМ майбутніх працівників сфери обслуговування. Встановлено, що

відповідно до соціального замовлення професійна діяльність працівників готельно-ресторанної справи передбачає постійну іншомовну комунікативну діяльність. Аналіз освітньо-кваліфікаційної характеристики та освітньо-професійної програми щодо професійних вимог показав, що специфіка майбутньої професійної діяльності студентів кваліфікації «Фахівець із готельної (ресторанної) справи» вимагає формування в них плюрилінгвальної професійно орієнтованої комунікативної компетенції, насамперед у ДМ. Під плюрилінгвальною професійно орієнтованою комунікативною компетенцією слід розуміти навички й уміння, які забезпечують кваліфіковану професійну діяльність у приватній, суспільній, професійній та освітній сферах комунікації декількома ІМ, а також невербальними засобами спілкування (формули, графіки, жести, міміка тощо).

Водночас аналіз вітчизняних підручників і навчальних посібників з німецької мови для професійного спілкування виявив, що вони не спроможні забезпечити ефективне навчання 2ІМ, оскільки не враховують специфіки професійної діяльності майбутнього працівника сфери обслуговування, зокрема конкретної проблемної ситуації спілкування, дотримання композиційної структури іншомовного ДМ, стратегії його ведення, правильного й адекватного використання необхідних вербальних та невербальних засобів комунікації.

У свою чергу, автентичні навчально методичні комплекси з німецької мови містять комунікативно спрямовані навчальні матеріали, охоплюють усі види мовленнєвої діяльності, зазвичай, проілюстровані належним чином. Проте вони не враховують вимоги вітчизняної типової програми, специфіки умов викладання німецької мови для професійного спілкування як 2ІМ у немовних ВНЗ України, труднощів вивчення німецької мови на базі англійської, зокрема україномовним студентом, презентують лише загальну та ділову культуру Німеччини, що виключає діалог культур та усвідомлення «свого рідного» й «чужого», що уможливорює непорозуміння між українськими працівниками сфери обслуговування та зарубіжними партнерами, чи іноземними користувачами їхніх послуг.

Проведений теоретичний аналіз методичної, педагогічної, психологічної і лінгвістичної літератури дозволив визначити напрям оптимізації та інтенсифікації процесу професійно орієнтованого навчання ДМ 2ІМ. Це організація процесу формування плюрилінгвальної професійно орієнтованої комунікативної компетенції у ДМ 2ІМ у майбутніх фахівців сфери обслуговування на аудиторних заняттях та в самостійній позааудиторній роботі з використанням авторської навчальної комп'ютерної програми-тренажера „Deutsch nach Englisch“.

Передусім у результаті аналізу Рамкової програми з німецької мови для професійного спілкування було уточнено цілі формування плюрилінгвальної професійно орієнтованої комунікативної компетенції у ДМ 2 ІМ у майбутніх працівників готельно-ресторанної сфери. Формування діяльнісної іншомовної компетенції як у повсякденних, загальних ділових, так і в фахових ситуаціях, поряд з навчанням іншомовного спілкування передбачає усвідомлення студентом зв'язків між власною й іноземними культурами, активізацію й розвиток міжфахового мислення, формування навичок і вмінь автономного навчання як особистої відповідальності студента за результати учіння.

Відтак формування плюрилінгвальної професійно орієнтованої

комунікативної компетенції у майбутніх працівників сфери обслуговування у ДМ 2ІМ передбачає досягнення практичної, виховної, освітньої, розвивальної та професійної цілей. Професійну мету (з позицій соціокультурного підходу до навчання ІМ) було акцентовано як одну з основних цілей навчання майбутніх фахівців готельно-ресторанної сфери. Практичну мету навчання ДМ 2ІМ після першої ІМ розглянуто як таку, що детермінує виховну, освітню, розвивальну й професійну цілі оволодіння ДМ як засобом професійного спілкування (слідом за результатами анкетування викладачів фахових навчальних дисциплін, студентів та фахівців готельно-ресторанної сфери).

Складниками змісту навчання ДМ 2ІМ майбутніх працівників сфери обслуговування ми передусім визначили комунікативні ситуації, комунікативні ролі та комунікативні наміри, в яких реалізується професійне мовлення фахівців сфери обслуговування. Їхні комунікативні ролі й комунікативні наміри впливають зі специфіки виконуваних ними професійних функцій у конкретних професійних ситуаціях.

Уточнено основні функціональні типи діалогів, властиві професійно орієнтованому ДМ фахівців сфери обслуговування (діалог-розпитування, діалог-домовленість, діалог-обмін враженнями/думками), й відібрано їхні зразки за визначеними нами критеріями добору дидактичного матеріалу: первинний критерій, критерії вторинного ряду, критерії третього ряду, критерії четвертого ряду, висновки. З позицій лінгвометодичного та комунікативно-прагматичного підходів, основні комунікативні цілі та притаманні цим типам діалогу риси (неофіційність, стандартизованість, логічність, позитивна емоційна забарвленість, стислість, ефективність) виражаються за допомогою певних вербальних і невербальних засобів комунікації.

Також, виокремлено вміння необхідні фахівцям сфери обслуговування для ведення іншомовної професійно орієнтованої комунікації: вміння розуміти зміст звернення іншомовного клієнта та швидко й адекватно реагувати на нього відповідно до соціокультурного фону комунікації; вміння реалізувати запит з метою отримання певної інформації, необхідної для заповнення бланків фахових документів; вміння продукувати професійно орієнтоване ДМ комерційного характеру неофіційного ділового стилю.

Відтак комунікативні ситуації, комунікативні ролі, комунікативні наміри, функціональні типи діалогів та необхідні для їх реалізації вміння є основними складниками змісту навчання ДМ 2ІМ студентів – майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи. Представлені складники змісту навчання засвідчують, що студентів – майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи слід навчати саме індивідуального й групового, переважно офіційного, спілкування.

Навчання продукування професійно орієнтованих діалогів 2ІМ майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи слід здійснювати в контексті текстового (зміст певного усно-словесного продукту), процесуального як невід'ємного складника системи норм комунікації (існують певні норми та правила комунікативної поведінки) й ситуативного (ситуації, спричинені певними умовами / обставинами комунікації) підходів, а також з урахуванням методичних принципів комунікативності, навчання усного спілкування (як форми фахової поведінки),

мовленнєво-розумової діяльності, функціональності, врахування інтерференції та позитивного впливу першої ІМ і рідної мови.

У **другому розділі** «Методика професійно орієнтованого навчання майбутніх фахівців сфери обслуговування діалогічного мовлення в процесі вивчення німецької мови після англійської» представлено методику формування плюрилінгвальної професійно орієнтованої комунікативної компетенції німецькою мовою як 2ІМ для професійного спілкування у майбутніх працівників сфери обслуговування (початковий ступінь навчання).

Аналіз складників плюрилінгвальної професійно орієнтованої комунікативної компетенції у ДМ німецькою мовою для професійного спілкування майбутніх фахівців готельно-ресторанної сфери дозволив дійти висновку, що вона має специфічну структуру та зміст, які є характерними лише для працівників сфери обслуговування. Це особлива гнучкість та пластичність, здатність швидко переключатися з одного мовного коду на інший, оптимально вирішувати перекладацькі труднощі без участі третьої особи (перекладача), які виникають через розбіжності у лексико-граматичній структурі двох ІМ. Водночас, їй притаманні риси, спільні й для інших професійно діяльнісних сфер. Це сукупність навичок і вмінь, необхідних для усного мовлення, адекватного з точки зору мовних, мовленнєвих і соціокультурних норм, вимог ситуації, власних намірів, взаємин співрозмовників тощо.

Відбір засобів навчання німецькомовного ДМ майбутніх працівників за напрямом підготовки «готельно-ресторанна справа», зокрема автентичних художніх фільмів для укладання аудіо- та відеотреків, здійснено в опорі на основні критерії (за ступенем морально-етичного впливу на студента; за мотиваційною значущістю й естетичною цінністю; за соціокультурним потенціалом; з урахуванням вокабуляру фільму й лексики студентів; за жанровою різноманітністю; за відповідністю / невідповідністю тематиці, пропонованою навчальною програмою; за автентичністю) та специфічні критерії (достатньої насиченості відеоряду елементами сучасної вербальної та невербальної комунікації; нормативності вербальних висловлювань і невербальних засобів, уживаних персонажами під час усної комунікації; доцільної тривалості аудіо- та відеотреку фільму; порівняно нескладної, здебільшого лінійної послідовності подій в аудіо- та відеотреці фільму; врахування кількості дійових осіб; урахування темпу мовлення акторів).

Також, уточнено загальнодидактичні та методичні принципи навчання майбутніх фахівців сфери обслуговування німецькомовного ДМ: комунікативна спрямованість; засвоєння студентами ДМ 2ІМ як засобу плюрикультурного спілкування в умовах, максимально наближених до природного професійного спілкування; врахування рівня володіння ДМ першою ІМ; диференційований підхід до реалізації цілей професійно орієнтованого навчання ДМ 2ІМ; взаємозв'язок та взаємообумовленості розвитку мовленнєвих умінь ДМ і методологічних умінь побудова стратегії ведення іншомовної комунікації; адекватність професійно орієнтованих знань студентів умінням ДМ німецькою мовою для професійного спілкування; градація труднощів; опора на практичну професійну діяльність майбутнього фахівця сфери обслуговування.

У контексті цих принципів навчання укладено підсистему вправ для

формування плюрилінгвальної професійно орієнтованої комунікативної компетенції у ДМ німецькою мовою для професійного спілкування у студентів – майбутніх працівників готельно-ресторанної сфери. Підсистема включає професійно орієнтовані вправи, націлені на подолання інтерференції та розвиток позитивного перенесення, й опорні професійно орієнтовані вправи, спрямовані на розвиток мовленнєвих умінь ДМ німецькою мовою для професійного спілкування.

Гармонійне поєднання вправ підсистеми стало можливим за умов: дотримання вимог до етапів організації професійно орієнтованого навчання ДМ німецькою мовою для професійного спілкування (нульовий етап – оволодіння реплікуванням, перший етап – оволодіння діалогічними єдностями, другий етап – оволодіння мікродіалогами, третій етап – оволодіння різними функціональними типами діалогу) та оптимального розподілу опорних професійно орієнтованих вправ і професійно орієнтованих вправ безпосередньо на практичному занятті з німецької мови для професійного спілкування як 2ІМ з подальшою їх реалізацією у моделі навчання для організації системи занять окремого навчального модуля. Засобом такого навчання ДМ німецької мови для професійного спілкування майбутніх фахівців сфери обслуговування стала авторська навчальна комп'ютерна програма-тренажер „Deutsch nach Englisch“.

Професійно орієнтовані вправи мали такі функціональні характеристики: професійна спрямованість, посилення позитивного перенесення, попередження та подолання інтерференції з боку першої ІМ, порівняння вербальних і невербальних засобів професійної комунікації першою та 2ІМ. Наведемо приклади таких вправ.

Вправа 1. Hören Sie und Lesen Sie die deutschen Personalpronomen. Tragen Sie die Personalpronomen im Englisch in die Tabelle ein.

<i>Deutsch</i>	ich	du	er	sie	es	wir	ihr	Sie	sie
<i>Englisch</i>	I	...	...	...	...	...	...	...	...

Вправа 2. Wie spricht man die Personen an? Vergleichen Sie die Sprachen!

	<i>Unter Freunden</i>	<i>Höflich</i>
<i>Deutsch</i>	Anna, kannst du mir bitte helfen?	Frau Kaiser, können Sie mir helfen?
<i>Englisch</i>	Ann, could you help me please?	Mrs. Kaiser, could you help me please?

Вправа 3. Sammeln Sie Unterschiede zwischen den Sprachen.

<i>Englisch</i>	<i>you</i>	<i>you</i>	<i>you</i>	<i>he</i>	...
<i>Deutsch</i>	<i>du</i>	<i>ihr</i>	<i>Sie</i>	...	...

Опорні професійно орієнтовані вправи мали на меті стимулювання інтересів майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи до практичної професійної діяльності, посилення мотивації учіння з оволодіння мовленнєвими вміннями ДМ німецькою мовою для професійного спілкування та розвиток методологічних умінь побудови стратегії ведення іншомовної комунікації.

Вправи супроводжують штучні опори (аудіотреки, фото- та відеоматеріали до сюжетів безперервної ділової гри, дібрані нами картки із зображенням паралінгвістичних сюжетів, створені нами вербальні опори (підстановчі таблиці, структурно-мовленнєві схеми мікродіалогів, їхні функціональні схеми); картки з ролями) та природні опори (рекламні брошури, логотипи торгових марок, меню ресторанів, переліки послуг та пропозицій готелів, відеофрагменти автентичних художніх фільмів із сюжетами проблемних професійно орієнтованих

комунікативних ситуацій у закладах готельно-ресторанного типу) тощо.

Наведемо приклади опорних професійно орієнтованих вправ до кожного з етапів навчання ДМ 21М.

Нульовий етап. Вправа 4. Тема „Ankunft der Gäste“. *Tun i вид вправи:* рецептивно-репродуктивна умовно-комунікативна, відповіді на запит інформації за зразком. *Мета* – вчити «реплікування»: швидко й адекватно реагувати на репліку диктора, продукувати ініціативну репліку.

Алгоритм виконання вправи. 1) Студенти прослуховують репліки діалогу та переглядають підібрані до нього фото й відео. 2) Студенти прослуховують репліки діалогу повторно з опорою на його текст. 3) Студенти отримують ролі, ознайомлюються з ними.

Student A. *Sie sind Rezeptionist/-in im Hotel „Tal“. Das Hotel ist ziemlich belegt. Folgende Zimmer sind noch frei: Zwei Doppelzimmer mit Bad, Preis 60 Euro pro Nacht, drei Einbettzimmer mit Dusche, Preis 50 Euro pro Nacht. Gerade eben ist ein Reisebus mit dem Gast aus Deutschland vorgefahren. Sie begrüßen den müden Gast ganz herzlich, dann müssen Sie Fragen beantworten, die Anmeldeisten kontrollieren, Zimmerschlüssel verteilen.*

Student B. *Sie sind Tourist aus Deutschland. Sie sind sehr müde. Sie wollen eine Suite für zwei Tage. Informieren Sie sich im Hotel „Tal“, ob sie etwas Entsprechendes haben: ob sie im Hotel eine Sauna haben? ... ob man auch vegetarisch essen kann? ... ob jemand Schmuck und Wertsachen deponieren möchte? ...*

4) Студенти переглядають відео з навчальної комп'ютерної програми-тренажера (без звуку та зі звуком) та опрацьовують репліки діалогу у парах, міняючись ролями. 5) Студенти презентують діалог у парах, міняючись ролями.

Перший етап. Вправа 5. Тема „Im Restaurant“. *Tun i вид вправи:* умовно-комунікативна рецептивно-продуктивна вправа на аудіовізування діалогу та обмін репліками. *Мета* – вчити студентів самостійно вживати різні види діалогічних єдностей.

Алгоритм виконання вправи. 1) Студенти прослуховують діалогічні єдності діалогу та переглядають підібрані до нього фото та відео. 2) Студенти отримують картки з паралінгвістичними сюжетами та аналізують їх. 3) Студенти повторно переглядають відео (без звуку та зі звуком) і, працюючи в парах, заповнюють таблицю-формуляр, позначаючи замовлені страви і занотовуючи замовлення. 4) Студенти повторно переглядають відео та коригують свої нотатки. 5) Студенти отримують ролі та ознайомлюються з ними.

Student A. *Sie sind Kellner / -in im Restaurant „Weide“. Ihre Gäste sind österreichische Touristen. Heute gehen sie mit ihren Kindern zum Essen. Ihre Kinder vertragen keinen Knoblauch und keine Zwiebeln. Gekochte Tomaten mögen sie auch nicht. Sie möchten ein vegetarisches Gericht. Die Speisekarte ist in der englischen Sprache. Davon verstehen sie aber wenig und finden sie nur wenige bekannte Speisen. Sie fragen Sie nach der Übersetzung und nach den Zutaten. Sie fragen die Gäste, was sie nicht mögen / vertragen. Empfehlen Sie den Gästen ein vegetarisches Gericht. Überzeugen Sie die Gäste von Ihrem herrlichen Angebot an Mittagsgerichte, die bei Kindern sehr beliebt sind. Empfehlen und beschreiben Sie sie. Stellen Sie die ausländische Gäste und ihre Kinder zufrieden.*

Student B. *Sie sind österreichische Touristin im Restaurant „Weide“. Heute gehen Sie mit Ihren Kindern zum Essen. Ihre Kinder vertragen keinen Knoblauch und keine*

Zwiebeln. Gekochte Tomaten mögen sie auch nicht. Sie möchten ein vegetarisches Gericht. Die Speisekarte ist in der englischen Sprache. Davon verstehen Sie aber wenig und finden Sie nur wenige bekannte Speisen. Fragen Sie nach der Übersetzung und was die Zutaten sind. Machen Sie Bestellung!

6) Студенти відтворюють діалог у парах, спираючись на заповнену таблицю-формуляр та без неї.

Другий етап. Вправа 6. Тема „*Hotelservice*“. *Tun i вид вправи:* комунікативна рецептивно-продуктивна з використанням штучно створеної опори. *Мета* – вчити студентів об’єднувати засвоєні діалогічні єдності у мікродіалоги.

Алгоритм виконання вправи. 1) Студенти прослуховують діалогічні єдності мікродіалогів та переглядають підібрані до них фото та відео. 2) Студенти отримують картки із зображеннями паралінгвістичних сюжетів та мікродіалог-підстановчу таблицю до них. 3) Студенти повторно прослуховують діалогічні єдності мікродіалогів і, працюючи в парах, аналізують зображення паралінгвістичних сюжетів; заповнюють мікродіалог-підстановчу таблицю, позначаючи, до якого із зображень паралінгвістичних сюжетів відносяться озвучені діалогічні єдності. 4) Студенти розподіляються на мікрогрупи, отримують ролі та ознайомлюються зі змістом діалогу.

Student A. Sie sind Rezeptionist / -in im Hotel „Dnjepr“. Ihre Gäste sind Touristen aus deutschsprachigen Ländern. Morgen haben Sie schon eine Familie aus Wien empfangen. Aber schau mal!!!!... Was passiert in Ihrem Hotel?!!!! Wählen Sie eine Situation (a – d) aus. Bilden Sie einen Dialog und spielen Sie danach vor.

Student B. Sie sind ein Gast aus Wien. Sie beschwerten sich um 23 Uhr, dass sie nicht schlafen können, weil sein Nachbar seinen Fernseher so laut laufen lässt.

5) Студенти повторно прослуховують мікродіалоги та відтворюють їх у парах за загальною функціональною схемою, постійно змінюючи ролі.

Третій етап. Вправа 7. Тема „*Rund um die Rezeption*“. *Tun i вид вправи:* комунікативна рецептивно-продуктивна з використанням природної опори. *Мета* – вчити студентів створювати власні діалоги різних функціональних типів на основі запропонованих ролей у межах певної навчальної проблемної професійно орієнтованої ситуації.

Алгоритм виконання вправи. 1) Студенти ознайомлюються із проблемною професійно орієнтованою ситуацією шляхом прослуховування діалогу та перегляду фото- та відеосюжетів для створення відповідної атмосфери безперервної ділової гри. 2) Студенти ознайомлюються зі змістом проблемної професійно орієнтованої ситуації та сюжетними фото. 3) Студенти обирають ролі та розподіляються на мікрогрупи.

Student A. Sie sind Rezeptionist / -in im Hotel „Karpaten“. Ihre Gäste sind Touristen aus deutschsprachigen Ländern. Heute Morgen haben Sie schon eine Familie mit kleinem Sohn aus der Schweiz empfangen. Ein Kind hat jetzt eben einen Unfall. (Er hat Nasenbluten).

Rufen Sie einen Arzt und die Eltern und beruhigen das Kind. Bilden Sie einen Dialog und spielen Sie danach vor.

Student B. Sie sind Rezeptionist / -in im Hotel „Astoria“. Sie sollen ihre Gäste aus Berlin begrüßen und das Anmeldeformular ausfüllen. Aber die Gäste sprechen sehr schnell und Sie verstehen den Namen nicht gut. Worum bitten Sie? Bilden Sie einen

Dialog und spielen Sie danach vor.

Student C. *Sie sind Rezeptionist / -in im Hotel „Eden“. Ihr deutscher Kollege macht etwas falsch. Zeigen Sie oder sagen Sie ihm in einem persönlichen Gespräch, wie man das ändern kann.* Bilden Sie einen Dialog und spielen Sie danach vor.

4) Студенти повторно прослуховують діалог, переглядають відео- та фотоматеріали. 5) Студенти складають діалог та відтворюють його.

Навчання за розробленою методикою передбачало також позааудиторну роботу студентів з ресурсами авторської навчальної комп'ютерної програми-тренажера „Deutsch nach Englisch“: а) студенти опрацьовують інформацію про паралінгвістичні елементи комунікації в проблемних професійно орієнтованих комунікативних ситуаціях і звітують викладачеві через Інтернет відзнятими відео продюкованих ними діалогів; б) студенти отримують відео навчальних діалогів як зразки очікуваних діалогів; в) студенти порівнюють, коригують, доповнюють та вдосконалюють власні діалоги; г) студенти готують презентації цих діалогів; д) викладач переглядає діалоги студентів в on-line режимі й повторно їх коригує; е) студенти готують виступ на аудиторному занятті; є) викладач оцінює досягнення студентів і прогнозує подальший хід безперервної ділової гри.

Розроблена модель формування плюрилінгвальної професійно орієнтованої комунікативної компетенції характеризується послідовністю і взаємопов'язаністю її складників (модульна технологія навчання, кредити (залікові одиниці), зміст, форми та засоби навчального процесу, форми контролю якості знань та вмінь, навчальна діяльність студента в процесі аудиторної та самостійної роботи), в опорі на професійну діяльність майбутнього фахівця сфери обслуговування, двоєдину спрямованість на розвиток мовленнєвих умінь німецькомовного ДМ і на розвиток професійно орієнтованих умінь стратегії ведення іншомовної комунікації із залученням вербальних і невербальних засобів, системність в подоланні інтерференційного явища і розвитку позитивного перенесення.

Ефективність пропонованих вправ та моделі навчання ДМ 2ІМ майбутніх фахівців готельно-ресторанної сфери були перевірені в ході експериментального навчання.

У **третьому розділі** «Експериментальна перевірка ефективності методики професійно орієнтованого навчання діалогічного мовлення майбутніх фахівців сфери обслуговування в процесі вивчення німецької мови після англійської» представлено зміст і результати експериментального навчання та запропоновано методичні рекомендації щодо організації відповідного процесу.

Слідом за основними положеннями теорії методичного експерименту, розроблених П. Б. Гурвичем, ефективність підсистеми вправ, моделі та методики формування плюрикультурної професійно орієнтованої комунікативної компетенції у ДМ 2ІМ були перевірені методом розвідувального й основного експериментального навчання.

Метою розвідувального експерименту визначено: апробацію, редагування, корекцію й удосконалення підсистеми вправ, спрямованих на формування плюрикультурної професійно орієнтованої комунікативної компетенції у ДМ у майбутніх фахівців сфери обслуговування в природних умовах на заняттях з 2ІМ.

Основний методичний експеримент був вертикально-горизонтальним, природним, відкритим. Його вертикальний характер засвідчив ефективність

розробленої методики, а горизонтальний – дозволив визначити найоптимальніший варіант моделі навчання. Мета експериментального навчання полягала в порівнянні ефективності 3-х варіантів моделі навчання ДМ 2ІМ з використанням електронних засобів навчання та виявлення найоптимальнішого варіанту.

Кожен варіант моделі організації занять, тематично поєднаних в окремий модуль, складався з наступних етапів: I – підготовчий / ознайомлювальний – рецептивний етап; II – навчальний – рецептивно-репродуктивний етап; III – тренувальний – рецептивно-продуктивний етап та IV – мовленнєва практика – продуктивний етап.

Варійованою умовою експерименту була організація підготовчого етапу навчання: студенти всіх експериментальних груп (далі – ЕГ) на цьому етапі виконували вправи на активізацію попередніх лінгвістичних і фонових знань у галузі готельно-ресторанного бізнесу. Поряд з такими вправами в ЕГ-1 на підготовчому етапі виконувались спеціальні вправи в аналізі елементів проблемних професійно орієнтованих комунікативних ситуацій і професійно орієнтовані вправи у формі евристичних бесід з метою формування у студентів понять про типові ситуації спілкування з іншомовними відвідувачами готельно-ресторанних закладів, комунікативні наміри фахівців сфери обслуговування, невербальні засоби іншомовної комунікації. В ЕГ-2 виконувались лише вправи у формі евристичних бесід із вказаною метою. В ЕГ-3 навчання проводилося без використання названих спеціальних вправ.

Оцінювання сформованих мовленнєвих умінь у ДМ 2ІМ (вміння розуміти зміст звернення іншомовного клієнта та швидко й адекватно реагувати на нього відповідно до соціокультурного фону комунікації; вміння реалізувати запит з метою отримання певної інформації, необхідної для заповнення бланків фахових документів; вміння продукувати професійно орієнтоване ДМ комерційного характеру неофіційного ділового стилю) здійснювалось за шкалою, яка включала дві групи критеріїв (перша група – загальні критерії – змістовності, когерентності, лексичної адекватності, граматичної коректності, відповідності фонетичним нормам; друга група – спеціальні критерії – адекватності, реактивності, соціолінгвістичності та прагматичності).

Середні кількісні показники успішності перед- і післяекспериментального зрізів трьох ЕГ представлено в таблиці.

Таблиця

Порівняльна таблиця середніх показників перед- і післяекспериментального зрізів рівня сформованості у студентів плюрилінгвальної професійно орієнтованої комунікативної компетенції у ДМ 2ІМ

Індекс групи	Середній коефіцієнт навченості		Приріст коефіцієнту навченості
	до експериментального навчання	після експериментального навчання	
ЕГ-1	0,604	0,755	0,155
ЕГ-2	0,594	0,731	0,137
ЕГ-3	0,578	0,681	0,103

Основний методичний експеримент проходив у форматі двох навчальних модулів дисципліни «Німецька мова для професійного спілкування – друга іноземна мова» і складався з 16-ти аудиторних годин і 16-ти годин позааудиторної самостійної роботи студентів з навчальною комп'ютерною програмою-тренажером.

Наведені у таблиці показники свідчать про недостатній рівень сформованості у студентів плурилінгвальної професійно орієнтованої комунікативної компетенції у ДМ 2ІМ на початок експериментального навчання, тоді як після його проведення всі студенти досягли й перевищили мінімальний рівень навченості 0,7 (за В. П. Беспальком). Достовірність й об'єктивність емпіричних даних були перевірені за допомогою багатофункціонального статистичного критерію ϕ^* – кутового перетворення Фішера.

На основі отриманих результатів було зроблено наступні висновки про те, що перший варіант моделі професійно орієнтованого навчання, застосований в ЕГ-1 (0,755), де професійно орієнтоване навчання майбутніх фахівців сфери обслуговування ДМ німецькою мовою як 2ІМ для професійного спілкування проводилося із використанням професійно орієнтованих вправ для аналізу елементів проблемної професійно орієнтованої комунікативної ситуації та професійно орієнтованих вправ у вигляді евристичних бесід, є більш ефективним.

Результати проведеного експериментального навчання засвідчили, що професійно орієнтоване навчання майбутніх фахівців сфери обслуговування ДМ 2ІМ (німецькою мовою для професійного спілкування після англійської мови) є ефективнішим за умов: поетапної організації навчання ДМ; теоретично обґрунтованого відбору й організації навчальних матеріалів; використання підсистеми професійно орієнтованих вправ; вибору оптимального варіанту організації моделі навчання.

Аналіз загальних результатів основного природного експериментального навчання та спостереження за його перебігом дають підстави стверджувати, що розроблена методика професійно орієнтованого навчання майбутніх фахівців сфери обслуговування ДМ 2ІМ (німецькою мовою для професійного спілкування після англійської мови) з використанням навчальної комп'ютерної програми-тренажера є ефективною.

З метою впровадження розробленої методики в навчальний процес укладено методичні рекомендації для викладачів німецької мови як 2ІМ щодо організації професійно орієнтованого навчання майбутніх працівників сфери обслуговування німецькомовного ДМ як 2ІМ після англійської мови для професійного спілкування з використанням електронних засобів навчання.

У **висновках** викладено основні результати дослідження.

Результати проведеного нами аналізу сучасного стану навчання майбутніх фахівців готельно-ресторанної сфери професійно орієнтованого ДМ німецькою мовою для професійного спілкування підтвердили потребу у створенні методики відповідного навчання.

Спираючись на дослідження психологів і методистів щодо особливостей професійно орієнтованої іншомовної комунікації фахівця, а також на результати анкетних опитувань фахівців сфери обслуговування і студентів факультетів готельно-ресторанного бізнесу, було зроблено наступні висновки про те, що усне, зокрема діалогічне, спілкування є невід'ємною складовою діяльності фахівця сфери обслуговування.

Аналітичний огляд змісту професійно орієнтованого навчання ДМ німецькою мовою для професійного спілкування студентів факультетів готельно-ресторанної

справи дозволив уточнити складники змісту професійно орієнтованого навчання ДМ німецькою мовою. Зокрема у межах типових ситуацій професійного спілкування ми виокремлюємо такі комунікативні наміри фахівців готельно-ресторанної сфери в усному мовленні: з'ясувати; проаналізувати; пояснити; оцінити; порадити; заохотити; переконати; надати інформацію; обговорити; уточнити; узгодити; унаочнити (навести приклади); узагальнити; обґрунтувати точку зору; закликати. Відповідно, навчання німецької мови для професійного спілкування як 2ІМ майбутніх фахівців готельно-ресторанної сфери має бути спрямоване на формування навичок і розвиток умінь висловлюватися із зазначеними намірами.

Досягнення високого рівня сформованості плюрилінгвальної професійно орієнтованої комунікативної компетенції у ДМ 2ІМ у майбутніх працівників готельно-ресторанної сфери можливе за умови використання аудіо- й відеотреків з автентичних художніх фільмів у межах навчальних проблемних професійно орієнтованих комунікативних ситуацій. З лінгвістичної та соціокультурної точки зору цінність таких матеріалів полягає в наявності в них ситуацій реального професійно орієнтованої іншомовної комунікації носіїв німецької мови для професійного спілкування і зразків невербальної поведінки як користувачів сервісних послуг готельно-ресторанних закладів, так і працівників сфери обслуговування, соціокультурних особливостей роботи фахівців у зарубіжних системах сервісу готельно-ресторанного господарства, функціонування фахових термінів у контексті, шляхів вирішення спірних проблемних питань, що сприяє підвищенню інтересу й мотивації студентів до оволодіння ДМ німецькою мовою, поглибленню їхніх професійних знань. У методичному плані переваги автентичних аудіо- та відеоматеріалів виявляються в представленні інформації одночасно через слуховий та зоровий канали, що полегшує сприйняття та створює мотивацію учіння.

Передумовою успішного формування відповідних навичок і вмінь у німецькомовному ДМ 2ІМ є обґрунтований відбір навчального матеріалу, що має відповідати змісту й меті навчання. Для цього було визначено критерії відбору дидактичних матеріалів з автентичних джерел, дотримуючись яких ми створили відеотеку аудіо- та відеотреків з автентичних художніх фільмів для навчання майбутніх фахівців сфери обслуговування ДМ німецькою мовою для професійного спілкування.

Також, розроблено підсистему вправ з електронною підтримкою для навчання майбутніх фахівців сфери обслуговування ДМ німецькою мовою для професійного спілкування. Підсистема ґрунтується на основних дидактичних і методичних принципах навчання ІМ. Вправи відповідають сучасним вимогам і загальній методичній класифікації вправ.

Для реалізації створеної підсистеми вправ в умовах кредитно-модульної системи запропоновано три варіанти моделі навчання майбутніх фахівців сфери обслуговування з підтримкою авторської навчальної комп'ютерної програми-тренажера, які вирізнялися наявністю варійованої умови на підготовчому етапі – спеціальних професійно орієнтованих вправ з аналізу навчальних проблемних професійно орієнтованих комунікативних ситуацій та професійно орієнтованих вправ у вигляді евристичних бесід.

Розвідувальний та основний природний експерименти мали на меті перевірку ефективності запропонованої методики професійно орієнтованого навчання ДМ німецькою мовою для професійного спілкування майбутніх фахівців сфери

обслуговування. Результати основного природного експерименту, підтвердивши ефективність розробленої методики формування плюрикультурної професійно орієнтованої комунікативної компетенції у ДМ 2ІМ першого варіанта моделі, що полягає у використанні професійно орієнтованих вправ для аналізу проблемних професійно орієнтованих комунікативних ситуацій та професійно орієнтованих вправ у вигляді евристичних бесід на підготовчому етапі, і дають підстави рекомендувати її до впровадження у немовних ВНЗ, зокрема на факультетах готельно-ресторанного бізнесу.

З метою ефективного застосування розробленої методики в навчальному процесі укладено методичні рекомендації для викладачів німецької мови професійного спрямування щодо організації та реалізації професійно орієнтованого навчання ДМ з підтримкою навчальної комп'ютерної програми-тренажера майбутніх фахівців сфери обслуговування.

Перспективу подальших наукових розвідок передбачено у розробці методики професійно орієнтованого навчання аудіювання майбутніх фахівців сфери обслуговування, а також в адаптації запропонованої методики щодо навчання студентів інших спеціальностей та інших ІМ.

Основні положення дисертації висвітлено в таких публікаціях автора:

1. Окопна Я. В. Засоби навчання діалогічного мовлення майбутніх працівників сфери обслуговування в процесі вивчення німецької мови після англійської / Я. В. Окопна // Вісник Київ. нац. лінгв. ун-ту. Серія : Педагогіка та психологія. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2009. – Вип. 16. – С. 109 – 116.

2. Окопна Я. В. Методика навчання майбутніх фахівців сфери туризму використовувати паралінгвістичні засоби в усному професійному спілкуванні (німецька мова після англійської) / Я. В. Окопна // Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору : Тематич. вип. – Дод. 4, Том VI (18) – 2009. – С. 346 – 358.

3. Окопна Я. В. Елементи самостійної роботи в моделі професійно орієнтованого навчання діалогічного мовлення майбутніх фахівців сфери обслуговування (німецька мова після англійської) / Я. В. Окопна // Актуальні проблеми викладання іноземних мов у вищій школі: Зб. наукових праць. – Донецьк: ДонНУ, 2010. – Вип. 12. – С. 163 – 170.

4. Окопна Я. В. Результати розвідувального експериментального навчання професійно орієнтованого діалогічного мовлення майбутніх фахівців сфери обслуговування (німецька мова після англійської) / Я. В. Окопна // Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна, № 897 – Серія «Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов», Харків 2010. – С. 186 – 190.

5. Бігич О. Б. Мультимедійні електронні засоби навчання іноземних мов: із досвіду розробки / О. Б. Бігич, Я. В. Окопна // Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору : Тематич. вип. – Дод. 4, Том III (21) – 2010. – С. 12 – 18.

6. Бігич О. Б. Навчальна комп'ютерна програма-тренажер „Deutsch nach Englisch“ як засіб формування плюрикультурної професійно орієнтованої комунікативної компетенції в діалогічному мовленні другою іноземною мовою у майбутніх фахівців сфери обслуговування / О. Б. Бігич, Я. В. Окопна // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Зб. наук. праць. – Вип. 42. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2010. – С. 142 – 147.

7. Окопна Я. В. Особливості реалізації процесу основного природного

експериментального навчання професійно орієнтованого діалогічного мовлення майбутніх фахівців сфери обслуговування другою іноземною мовою / Я. В. Окопна // Інноваційні технології в освіті : Матер. VII Міжнар. наук.-практ. конф. – Сб. статей. – Ялта: РВВ КГУ, 2010. – С. 181 – 184.

8. Бігич О. Б. Мультимедійні посібники з іноземної мови професійного спрямування для студентів немовних спеціальностей / О. Б. Бігич, М. М. Волошинова, О. М. Метьюлкіна, Я. В. Окопна // Вища освіта в сучасному суспільстві: шляхи оновлення та засоби реформування. Наука і освіта. Спецвипуск : Педагогіка і психологія. Південний наук. центр. – № 6. – 2011. – С. 26 – 30.

9. Окопна Я. В. Результати експериментального навчання професійно орієнтованого діалогічного мовлення майбутніх фахівців сфери обслуговування (німецька мова після англійської) / Я. В. Окопна // Вісник Чернігів. нац. пед. ун.-ту. – Вип. 85. – Чернігів: ЧНПУ, 2011. – (Серія: Педагогічні науки). – С. 176 – 178.

10. Окопна Я. В. Вправи для формування у майбутніх фахівців сфери обслуговування професійно орієнтованої компетенції у німецькому діалогічному мовленні / Я. В. Окопна // Іноземні мови. – 2011 – № 2. – С. 29 – 36.

11. Окопная Я. В. Мультимедийное сопровождение „Deutsch nach Englisch“ для формирования у будущих специалистов сферы обслуживания компетенции в говорении на втором иностранном языке (немецкий язык после английского) / Я. В. Окопная // Инновации и образование в лингвистике: матер. Всерос. Интернет-конф. – Иркутск: ИГЛУ, 2011. – С. 36 – 41.

12. Окопная Я. В. Модель обучения профессионально ориентированной диалогической речи будущих специалистов сферы обслуживания с компьютерной поддержкой (немецкий язык после английского) / Я. В. Окопная // Современные проблемы лингводидактики и методики преподавания иностранных языков : Матер. XXXIX Міжнар. філолог. конф. – СПб.: Фак.-т філолог. и искусств, 2009. – С. 149-154.

13. Okopna J. V. Methodology of Organizing Autonomy in Professionally-Based Dialogical Speech Learning for future Specialists in the Service Sphere (German after English for Students of Non-Linguistic Specialties) / J. V. Okopna // International Science Ukrainian Edition. ISBN: 978-0-557-66060-5. Copyright: Adv. Exec. B.s., 2010. – Lulu Press Inc. – P. 29–34. – (Hum. & Med. Science).

14. Окопна Я. В. Проблема професійно орієнтованого навчання невербального спілкування та культури іншомовної комунікативної поведінки майбутніх фахівців сфери обслуговування / Я. В. Окопна // Якість вищої мовної освіти: шляхи вдосконалення організації і проведення педагогічної практики студентів-філологів: Матер. III міжнарод. наук.-практ. конф. / За ред. О. В. Рафієнко. – Горлівка: Вид-во ГДПІМ, 2009. – С. 110 – 113.

15. Okopna J. Die Besonderheiten des fachlich orientierten Unterrichts im dialogischen Sprechen für künftige Fachleute im Dienstleistungsbereich (Deutsch nach Englisch) / Jana Okopna // Перспективи німецької мови та германістики в Україні : Матер. XVI Міжнар. наук.-практ. конф. Асоціації українських германістів (16 – 17 жовтня 2009 р.). – Чернівці: «Книги-XXI», 2009. – С. 81 – 83.

16. Окопна Я. В. Особливості створення системи вправ для професійно орієнтованого навчання діалогічного мовлення майбутніх фахівців сфери

обслуговування (німецька мова після англійської) / Я. В. Окопна // Розвиток наукових досліджень 2009 : Матер. п'ятої між нар. наук.-практ. конф., 23-25 листопада 2009 р.-Полтава: Вид-во «ІнтерГрафіка», 2009. – Т.11. – С. 85 – 90.

17. Окопная Я. В. Особенности технологии профессионально ориентированного обучения диалогической речи будущих специалистов сферы обслуживания с использованием электронных средств (немецкий язык после английского) / Я. В. Окопная // Языковое образование в условиях перехода к новым государственным стандартам: цели, содержание, технологии: Матер. Международ. науч.-практ. конф., 15-16 декабря 2009 г.: В 2 ч. Ч.2.– Минск: МГЛУ, 2010. – С. 142 – 146.

18. Бігич О. Б. Режими учіння студента при роботі з навчальною комп'ютерною програмою-тренажером „Deutsch nach Englisch“ / О. Б. Бігич, Я. В. Окопна // Vedecky prumysl evropskeho kontinentu-2010 : Materialy VI mezinarodni vedeco-prakticka conference. – Dil 18. Pedagogika. Psychologie a sociologie: Praha. Publishing House “Ed.& Science” s.r.o. – S. 21 – 22.

19. Окопна Я. В. Лінгвістичні особливості професійно орієнтованого навчання діалогічного мовлення майбутніх фахівців сфери обслуговування (німецька мова після англійської) / Я. В. Окопна // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація : Матер. IX Міжнарод. наук. конф. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. – С. 230 – 232.

20. Окопна Я. В. Методичні рекомендації щодо організації професійно орієнтованого навчання діалогічного мовлення майбутніх фахівців сфери обслуговування (німецька мова після англійської) / Я. В. Окопна // Сучасні підходи та інноваційні тенденції у викладанні іноземних мов: Матер. Міжнарод. наук.-практ. конф., 26-27 лютого 2010 р., К.: Політехніка, 2010. – С. 151–154.

21. Okopna J. W. Intercultural competence in professionally-based dialogical speech of future specialists in the service sphere (German after English) / J. W. Okopna // Якість вищої мовної освіти: шляхи вдосконалення організації і проведення педагогічної практики студентів-філологів: Матер. IV Міжнарод. наук.-практ. конф., 25 – 26 берез. 2010 р., Горлівка: Видавництво ГДПІМ, 2010. – С. 140 – 142.

22. Okopna J. Methodische Grundsätze des fachlich orientierten Unterrichts im dialogischen Sprechen für künftige Fachleute im Dienstleistungsbereich (Deutsch nach Englisch) / Jana Okopna // Лінгвістичні та методичні проблеми навчання мови як іноземної: Матер. VIII Міжнарод. наук.-практ. конф. / За ред. В. К. Зернової.-Полтава: 2010. – С. 370 – 372.

23. Okopna J. W. Communicative approach to developing intercultural competence of future specialists in the service sphere (German after English) / J. W. Okopna// Rivne State University for the Humanities, Ukraine TESOL-Ukraine: XV TESOL-Ukraine National Conference English Learning in the Context of the Long-life Education, April 15-17, 2010.-[електронне видання].

24. Окопна Я. В. Проблема подолання явища інтерференції в професійно орієнтованому діалогічному мовленні майбутніх фахівців сфери обслуговування / Я. В. Окопна // Філологія і освітній процес: 21 століття: Матер. Міжнарод. наук.-практ. конф. – Одеса: Вид-во КП ОМД, 2010. – С. 231 – 233.

25. Окопна Я. В. Особливості відбору іншомовного матеріалу для навчання діалогічного мовлення майбутніх фахівців за напрямом підготовки «готельно-ресторанна справа» (німецька мова після англійської) // Я. В. Окопна // Розвиток

наукових досліджень 2010 : Матер. шостої міжнар. наук.-практ. конф., 22-24 листопада 2010 р.: Полтава: Вид-во «ІнтерГрафіка», 2010. – Т. 11. – С. 16 – 20.

26. Окопна Я. В. Урахування явища позитивного переносу в процесі професійно орієнтованого навчання діалогічного мовлення другою іноземною мовою (німецька мова після англійської) майбутніх фахівців сфери обслуговування / Я. В. Окопна // Проблеми викладання другої іноземної мови в середніх загальноосвітніх та вищих навчальних закладах : Матеріали міжнарод. наук.-практ. конф. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2010. – С. 43 – 44.

27. Окопна Я. В. Проблема навчання професійно орієнтованого мовлення студентів технічних спеціальностей / Я. В. Окопна // Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. / Кол. авт. – К.: Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти, МОН України 2009. – С. 153.

28. Окопна Я. В. Лінгводидактичний підхід в моделі професійно орієнтованого навчання діалогічного мовлення майбутніх фахівців сфери обслуговування з використанням електронних засобів у процесі вивчення німецької мови як другої іноземної після англійської / Я. В. Окопна // Проблеми викладання іноземних мов у немовному вищому навчальному закладі: Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (18 березня 2010 р.) / М-во освіти і науки України, Нац. авіац. ун-т.-К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. – С. 167 – 169.

29. Окопна Я. В. Технологія професійно орієнтованого навчання діалогічного мовлення майбутніх фахівців сфери обслуговування (німецька мова після англійської) / Я. В. Окопна // Формування полікультурної мовної особистості в контексті мовної парадигми освіти : Матер. Всеукр. наук.-практич. конф. молодих науковців і студентів (13 квітня 2010 р.). – Чернігів: ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка, 2010. – С. 63 – 64.

30. Окопна Я. В. Основні принципи змісту та структури професійно орієнтованого навчання іншомовного діалогічного мовлення майбутніх фахівців сфери обслуговування / Я. В. Окопна // Нові концепції викладання іноземних мов. у світлі сучасних вимог : Матер. Всеукр. наук.-методич. конф., 11 лист. 2010 року / Укл. Г. А. Турчинова, О. О. Яременко, М. О. Шутова. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – С. 152 – 155.

АНОТАЦІЯ

Окопна Я. В. Професійно орієнтоване навчання діалогічного мовлення майбутніх фахівців сфери обслуговування (німецька мова після англійської). - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія і методика навчання: германські мови. – Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, Одеса, 2012.

У дисертації розглянуто питання професійно орієнтованого навчання діалогічного мовлення майбутніх фахівців сфери обслуговування (німецькою мовою після англійської) з використанням авторської навчальної комп'ютерної програми-тренажера.

На основі аналізу наукової літератури визначено теоретичні передумови професійно орієнтованого навчання діалогічного мовлення майбутніх фахівців сфери обслуговування (німецькою мовою після англійської): визначено поняття професійно орієнтованого навчання німецького діалогічного мовлення майбутніх фахівців сфери

обслуговування; розкрито мету та конкретизовано його зміст; проаналізовано та визначено лінгвістичні та психолінгвістичні особливості німецького діалогічного мовлення; визначено переваги використання авторської навчальної комп'ютерної програми-тренажера та виділено психологічні та дидактико-методичні передумови професійно орієнтованого навчання діалогічного мовлення майбутніх фахівців сфери обслуговування (німецькою мовою після англійської) з використанням авторської навчальної комп'ютерної програми тренажера.

У межах дослідження здійснено відбір навчального матеріалу з урахуванням визначених критеріїв; розроблено систему вправ і модель навчального процесу для професійно орієнтованого навчання діалогічного мовлення майбутніх фахівців сфери обслуговування (німецькою мовою після англійської) з використанням авторської навчальної комп'ютерної програми тренажера.

За допомогою проведення експериментального навчання доведено загальну ефективність розробленої методики, сформульовано методичні рекомендації щодо професійно орієнтованого навчання діалогічного мовлення майбутніх фахівців сфери обслуговування (німецькою мовою після англійської).

Ключові слова: навчальна комп'ютерна програма, друга іноземна мова, майбутні фахівці сфери обслуговування, німецьке діалогічне мовлення, підсистема вправ, професійно орієнтоване навчання.

АННОТАЦИЯ

Окопная Я. В. Профессионально ориентированное обучение диалогической речи будущих специалистов сферы обслуживания (немецкий язык после английского). - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения: германские языки. – Южноукраинский государственный педагогический университет имени К. Д. Ушинского, Одесса, 2012.

В диссертации рассмотрены вопросы профессионально ориентированного обучения диалогической речи будущих специалистов сферы обслуживания (на немецком языке после английского) с использованием авторской учебной компьютерной программы-тренажера.

На основе анализа научной литературы определены теоретические предпосылки профессионально ориентированного обучения диалогической речи будущих специалистов сферы обслуживания (на немецком языке после английского): обозначено понятие профессионально ориентированного обучения немецкой диалогической речи будущих специалистов сферы обслуживания; раскрыта цель и конкретизированы его содержание; проанализированы и определены лингвистические и психолингвистические особенности немецкой диалогической речи; определены преимущества использования авторской обучающей компьютерной программы-тренажера и выделены психологические и дидактико-методические предпосылки профессионально ориентированного обучения диалогической речи будущих специалистов сферы обслуживания (на немецком языке после английского) с использованием авторской учебной компьютерной программы-тренажера.

В рамках исследования осуществлен отбор учебного материала с учетом

определенных критериев; разработана система упражнений и модель учебного процесса для профессионально ориентированного обучения диалогической речи будущих специалистов сферы обслуживания (на немецком языке после английского) с использованием авторской учебной компьютерной программы-тренажера.

Посредством проведения экспериментального обучения доказано общую эффективность разработанной методики, сформулированы методические рекомендации профессионально ориентированного обучения диалогической речи будущих специалистов сферы обслуживания (на немецком языке после английского).

Ключевые слова: учебная компьютерная программа, будущие специалисты сферы обслуживания, второй иностранный язык, немецкая диалогическая речь, подсистема упражнений, профессионально ориентированное обучение.

RESUME

Okopna J. W. Professionally oriented oral interaction teaching of future specialists in the hotel and catering industry (German after English). - Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Pedagogical Studies. Speciality 13.00.02 – Theory and Methodology of Teaching: Germanic Languages. – South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky (PNPU), Odessa, 2012.

The Thesis focuses on the problem of professionally oriented oral interaction teaching of future specialists in the hotel and catering industry (German after English) with the use author's computer training program. The methodology of professionally oriented oral interaction teaching to future specialists in the hotel and catering industry (German after English) has been theoretically substantiated and practically elaborated.

On the basis of scientific literature theoretical backgrounds of professionally oriented oral interaction teaching of future specialists in the hotel and catering industry (German after English) have been analyzed: the concept of professionally oriented German oral interaction teaching to future specialists in the hotel and catering industry has been specified; the aim and content of professionally oriented teaching have been determined; the linguistic and psycholinguistic features of professionally oriented German oral interaction have been analyzed and specified; the advantages of use author's computer training program have been determined; psychological, didactic and methodological backgrounds of professionally oriented oral interaction teaching to future specialists in the hotel and catering industry (German after English) with the use author's computer training program have been discriminated.

Within the research the teaching material with the determined criteria has been selected; the system of exercises and the teaching process model for professionally oriented oral interaction teaching to future specialists in the hotel and catering industry (German after English) have been worked out.

The effectiveness of the suggested methodology has been verified, methodological recommendations as for professionally oriented oral interaction teaching to future specialists in the hotel and catering industry (German after English) have been developed.

Key words: computer training program, future specialists in the hotel and catering industry, German oral interaction, professionally oriented training, second foreign language, the subsystem of exercises.